

157
H-34

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
НАУКОВО-ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том VIII

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1960

ПАЛЕОНТОЛОГІЯ

ЛІТОЛОГІЧНА І ФАУНІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКИ
НИЖНЬООЛІГОЦЕНОВИХ ВІДКЛАДІВ
МЕЖИРІЧЧЯ УЖ—ЛАТОРИЦЯ—ВІЧА

Ф. П. Темнюк

В літологічному відношенні породи в Карпатах неоднотипні. Вони різко змінюються з півночі на південь. Особливо яскраво спостерігаються ці зміни у відкладах нижнього і середнього олігоцену (Г. Свідзінський, 1936). Зміни ці бувають настільки різкими, що іноді неможливо розмежувати комплекс відкладів однакових за віком і цілком відмінних за зовнішніми ознаками.

Олігоценова товща порід найповніше вивчена на північному схилі Карпат (Берегові Карпати) (В'ялов, 1951). Виділені тут нижньоменілітова, лоп'янецька та верхньоменілітова світи (Гейм, 1919) є еталоном при вивченні порід в південних структурних елементах Карпат, переважно цілком відмінних за зовнішнім виглядом, але однакових щодо віку.

В підшві нижньоменілітової світи Східних Карпат простежується дуже характерний роговиковий горизонт товщиною 5—30 м. Товща нижньоменілітової світи в Береговій та Орівській скибах досягає 300—350 м. У південних скибах Скибової зони товщина нижньоменілітової світи значно зменшується і не перевищує 200—250 м, в зоні Кросно вона ще менша — 150 м, в Ужок-Дуклянській зоні — 50 м, а на р. Великий Звір — 5—10 м.

Основу нижньоменілітової товщі в Ужок-Дуклянській зоні складають переважно чорні невапнисті менілітові сланці з тонкими прошарками окремих пісковиків. Вище лежить товща відкладів тонкого ритмічного чергування вапнистих зеленуватосірих аргілітів, дрібнозернистих пісковиків та чорних менілітоподібних аргілітів. Співвідношення аргілітів до пісковиків в нижній частині цієї товщі 5:1, а у верхній — 1:1. За зовнішнім виглядом ці відклади більше нагадують лоп'янецькі. Однак від останніх вони відрізняються тим, що в них часто, особливо в основі товщі, спостерігаються шари чорних невапнистих менілітових сланців.

У верхній же частині її частіше зустрічаються шари пісковиків нижньокросненського типу.

В розрізах Ужок-Дуклянської зони немає типових нижньокросненських та лоп'янецьких шарів, відсутні також перехідні відклади, а товщина типових нижньоменілітових шарів дуже мала.

Нижньоменілітові шари в цій зоні перекриваються 400—500-метровою товщею своєрідних відкладів, які за своїм зовнішнім виглядом, літологічним складом та характером ритмічності відрізняються як від менілітових, так і від нижньокросненських відкладів.

Товщу, що лежить вище типових нижньоменілітових шарів в Ужок-Дуклянській зоні, ми виділили в самостійну стратиграфо-літологічну одиницю і назвали її ужоцькими шарами*. Відслонення ужоцьких шарів найкраще простежуються в с. Ужок на р. Уж.

В смузї поширення ужоцьких шарів, у відслоненні, розташованому на лівому березі р. Уж, в селі Ужок, ми знайшли багато черепашок молюсків, в більшості погано збережених. Серед добре збережених форм в зібраній колекції визначені такі види**: *Cardita (Venericardia) lukovichi* Ruchin, *Cardiopsis incrassata* Sow., *Cardiopsis porrecta* Koen., *Tellina dicipiens* Koen., *Lucina batalpaschinica* Kor., *L. rectangulata* Hof., *Cyprina* sp., *Pholadomya* sp., *Turritella* cf. *subcifera* Desh.

Крім того, в ужоцьких шарах ми зібрали фауну молюсків в околиці с. Нижні Ворота. Із зібраної колекції М. І. Бурова встановила такі види: *Cardita lukovichi* Ruchin., *Cardiopsis incrassata* Sow., *C. tenuis* Alex., *Cardium cingulatum* Goldf., *Nucula* cf. *rugulosa* Koenen, *Pholadomya* sp., *Cyprina* sp., *Potamides* cf. *cordieri* Desh., *Corbula* sp., *Nucula* sp., *Crassatella* sp., *Cerithium* sp., *Turritella* sp., *Potamides (Pirenella)* sp. ex gr. *plicatus* Brugl.).

Більшість з наведених форм відомі з латорфських шарів Північної Німеччини (Кенен, 1867), що видно з табл. 1.

Значно раніше К. Пауль і Е. Тітце (1879) визначили в цих же відкладах такі види молюсків: *Ostrea prona* Wood., *Cardita laurae* Brong., *C. latesulcata* Nyst., *Cardium anomale* Math., *C. fallax* Mich., *Cyrena* sp., *Cytherea villanova* Desh., *C. incrassata* Sow., *C. brevis* Fuch., *Tellina* sp., *Pholadomya* cf. *puschi* Goldf., *Dentalium exigium* Koenen.

Ці види були зібрані в околиці с. Нижні Ворота (Нижні Верецькі), в протоці, що витікає з Тисова на схилі гори Почницька.

На північний захід від с. Ужок (Закарпатська область), на схилі гори Кінчик Буковський в околиці Ришканя М. Вацек (1881) зібрав численну фауну. Він визначив такі види: *Eburna coronis* Brong., *Melania striatissima* Zitt., *Natica crassatina* Lamk.,

* К. Вуйцик називав ці шари «Ужоцькими сланцями».

** Визначила М. І. Бурова.

Cardium fallax Mich., *Cytherea incrassata* Sow., *C. cf. soror* Desh., *Cyrena semistriata* Desh., *Panopaea cf. angusta* Nyst. К. Вуйцик (1906) подає список фауни, зібраної ним також в околиці Ришканя. Він визначив такі види: *Ostrea (Gryphaea) queteleti* Nyst., *Ostrea prona* Wood., *Cardium anomale* Math., *C. cf. polyptyctum* Bay., *C. cf. depressum* Koen., *C. fallax* Mich., *Cyrena semistriata* Desh., *Cytherea incrassata* Sow., *C. cf. splendida* Mer., *Panopaea cf. angusta* Nyst.

Таблиця 1
Фауна Ужоцьких шарів і її стратиграфічне поширення

Види	Верхній еоцен	Олігоцен		
		нижній	середній	верхній
<i>Nucula cf. rugulosa</i> Koen.	—	+	—	—
<i>Lucina rectangulata</i> Hof.	+	—	—	—
<i>Lucina batalpaschinica</i> Kor.	—	+	—	—
<i>Tellina decipiens</i> Koen.	—	+	—	—
<i>Cardium cingulatum</i> Goldf.	—	+	+	—
<i>Cardita lukovichi</i> Ruchin.	+	+	+	+
<i>Cordiopsis incrassata</i> Sow.	+	+	+	+
<i>Cordiopsis porrecta</i> Koen.	—	+	—	+
<i>Cordiopsis tenuis</i> Alex.	+	+	+	+
<i>Potamides (Pirenella) ex gr. plicatus</i> Brug.	—	+	+	+
<i>Turritella cf. subcifera</i> Desh.	+	+	—	—

Ще К. Пауль і Е. Тітце (1879) доводили, що відклади з фауною молюсків належать до нижньоолігоценових. Незважаючи на це, пізніше одні дослідники описували ці відклади як еоценові, а інші — як нерозмежовані шари верхньоменілітової та нижньокросненської світ. Тому було невідомо, з якими відкладами північного схилу Карпат їх порівняти.

Черепашки молюсків, визначені М. Вацеком (1881), свідчать про нижньоменілітовий вік відкладів. Більшість визначеної К. Вуйциком (1906) фауни також характеризує нижньоолігоценовий вік. Черепашки з околиць Нижніх Воріт і Ришканя мають багато спільних форм.

Якщо проаналізувати склад фауни, зібраної К. Паулем і Е. Тітце, М. Вацеком, К. Вуйциком, та склад фауни, знайденої нами, то можна зробити такий висновок: 1) у всіх визначеннях більшість форм відповідає фауни з латорфських пісків Північної Німеччини; 2) як в списках попередніх колекцій, так і в нашому фауна характеризує нижньоолігоценовий вік порід.

Якщо прийняти латорфські піски Північної Німеччини за нижньоолігоценові*, то ужоцькі шари слід вважати аналогом латорфських пісків і віднести їх до нижнього олігоцену.

* М. Н. Клошніков (1956) запропонував переглянути питання про час утворення латорфських пісків і вважати їх верхньо-еоценовими, а не нижньо-олігоценовими.

Підсумовуючи сказане, слід зробити висновок, що ужоцькі шари за численною фауною молюсків мають латорфський, тобто нижньоолігоценовий вік (Кенен, 1867).

При детальному вивченні Карпат в останніх роках виявлено в покрівлі нижньоменілітової світи північних скиб Скибової зони маркуючий горизонт смугастих вапняків (Шакін, 1957)*. Горизонт цей просліджується також на межі зіткнення ужоцьких шарів з більш молодими відкладами, тому ужоцькі шари слід вважати стратиграфічним еквівалентом нижньоолігоценової світи північних скиб Скибової зони Східних Карпат.

Вище смугастих вапняків в Ужок-Дуклянській зоні простежується комплекс відкладів товщиною 800—900 м, що також фаціально відрізняється від усіх відомих в Карпатах товщ олігоценового віку. Ці відклади ми назвали лузькими шарами, тому що найбільш виразні відслонення їх описані в околиці с. Луги (Закарпатська область) на р. Уж.

В лузьких шарах є численна фауна дрібних форамініфер, подібних до тих, що зустрічаються в лоп'янецькій світи Скибової зони. З цих шарів визначені такі види: *Cibicides lopjanicus* Miat., *C. ventratumides* Mjat., *C. sp.*, *Elphidium sp.*, *Globigerina sp.*, *Asterigerina sp.*, *Rhabdammina sp.*, *Nonion sp.*, *Bulimina pyrula* Orb., *Cristellaria sp.*, *Cassidulina sp.*, *Gyroidina sp.*

В літологічному відношенні лузькі відклади дещо нагадують середньокросненські шари. Це тонкоритмічний фліш, представлений пісковиками та аргілітами. Пісковики дрібнозернисті, міцні, сірого кольору, пронизані тріщинами, виповненими кальцитом. Часто в тріщинах наявні кристали кварцу («карпатські діаманти»). Аргіліти і пісковики здебільшого вапнисті або слабовапнисті. Чорні прошарки аргілітів не вапнисті, а сірі — вапнисті. Товщина шарів аргілітів досягає 30—40 см. Колір лузьких відкладів значно темніший від середньокросненських, чим вони зовні і відрізняються від останніх. Серед верствування аргілітів та пісковиків іноді зустрічаються прошарки мергелів, товщиною до 30 см. Пісковики мають численні г'єроглифи, переважно біогенного походження.

Коли порівняти лузькі шари з відкладами Берегових Карпат, то виявляється, що як за стратиграфічним положенням, так і за комплексом фауни дрібних форамініфер вони можуть бути паралізовані з відкладами лоп'янецької та верхньоменілітової світ. У південних скибах аналогом лузьких є перехідні шари, що лежать вище смугастих вапняків, а в зоні Кросно — нижньокросненські пісковики, що також лежать вище смугастих вапняків.

О. В. М'ятлюк (1950) вважає, що фауна лоп'янецької світи Берегових Карпат має велике кореляційне значення, завдяки таким характерним видам форамініфер як *Cibicides lopjanicus* Mjat., *Bolivina danvillensis* Howe et Wallace var. *subtilissima* Mjat., *Elphidium karpaticum* Mjat. Провідними видами

* В Польщі маркуючий горизонт в олігоценових відкладах, що залягає вище менілітових шарів, називається «ясельськими сланцями» (Юха, 1957, 1959).

Схема кореляції олігоценових відкладів Скибової і Ужок-Дуклянської зон Східних Карпат

Вік	Скибова зона (Берегова і Орівська скиби)				Ужок-Дуклянська зона					
	Серія	Світа	Гори-зонт	Шари	Фауна	Серія	Світа	Гори-зонт	Шари	Фауна
Верхній	Поляницька	Менлітова	Роговиковий			Менлітова			Лузькі	Cibicides lopjanicus Mjatluk, Elphidium karpaticum Mjatluk
Середній		Верхньо-менлітова	Роговиковий			Менлітова		Сму-гастого вапняка		Cardita lucovichi Ruchin, Meretrix (Cardiopsis) incrassatus Sow., Cardiopsis tenuis Alex., Cardium cingulatus Codi., Nucula cf. rugolosa Koen.
Нижній		Нижньо-менлітова	Роговиковий			Менлітова		Сму-гастого вапняка		
Олігоцен										

О. В. М'ятлюк вважає *Cibicides lopjanicus* Mjatl., *Elphidium karpaticum* Mjatl.

Фауна з лузьких шарів дуже близька і майже ідентична з фауною лоп'янецької світи, що дозволяє проводити зіставлення цих відкладів з обох зон Карпат, незважаючи на те, що вони літологічно різні і що палеогеографічні умови їх утворення були, мабуть, дещо інші.

Проте спільність фауни дозволяє припускати, що умови для існування їх у водоймі того часу для обох тектонічних зон були майже однакові. Це й обумовило розвиток у ньому дуже подібних організмів.

Вік лузьких шарів, як і лоп'янецьких відкладів, нижньоолігоценовий (табл. 2).

ЛИТЕРАТУРА

- Вялов О. С., Схема стратиграфии северного склона Карпат, ДАН СССР, Новая серия, XXVII, 4, 1951.
 Ключников М. Н., Геологичний збірник, № 6, Вид-во КДУ, 1956.
 М'ятлюк Е. В., Стратиграфия флишевых осадков Северных Карпат, Микрофауна СССР, сб. IV, Гостоптехиздат, 1950.
 Шакин В. А., Менлитовые отложения северо-восточного склона Карпат и Предкарпатского прогиба, «Геология нефти», № 9, 1957.
 Heim, Arn., Observations géologiques sur la région pétrolifère de Rypne en Galicie. Arch. sc. phys. per I 5-e. pp. 217—230, 3 t. Geneve, 1919.
 Horwitz L., Jeszcze w sprawie wieku lupków menilitowych. Nakładem autora. Warszawa, 1938.
 Jucha S., Lupki jasielskie w Karpatach fliszowych. Przegląd geologiczny N 11, 1957.
 Koenen A., Palaeontographica, Bd. 16, 1867.
 Paul K., Tietze E., Jahrbuch der geolog. Reichs. Anstalt. Bd. 29, (189), 1879.
 Swidzinski H., Zmienność granicy pomiędzy seria menilitową a warstwami krośniewskimi, Pos. Nauk. P.I.G., N 45, 1936.
 Vacek M., Jahrbuch der geolog. Reichs. Anstalt, Bd. XXXI, (191—208), Wien, 1881.
 Wojcik K., Rozprawy wydz. mat-przyrod. A.K. Um. seria III, t. V., (123—131), Kraków, 1906.

ЛИТОЛОГИЧЕСКАЯ И ФАУНИСТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НИЖНЕОЛИГОЦЕНОВЫХ ОТЛОЖЕНИЙ МЕЖДУРЕЧЬЯ УЖ—ЛАТОРИЦА—ВЕЧА

Ф. П. Темнюк

Резюме

Карпатская складчатая область характеризуется непостоянством слагающих ее комплексов осадков.

Фациальные изменения пород особенно хорошо прослеживаются вквост простирания Карпат. Нижнеолигоценовый комплекс отложений в Ужок-Дуклянской зоне представлен резко отличающейся литологической разностью от аналогичных по возрасту пород север-

ного склона Берегових Карпат. Порооди эти, залегающие выше небольшой пачки типичных менилитовых сланцев, именуется ужокскими слоями. В них имеется фауна моллюсков латорфского яруса: *Cardium lukovichi* Ruchin, *Meretrix (Cardiopsis) incrassata* Sow.

В кровле ужокских слоев прослеживается горизонт полосчатых известняков.

Вышележащие лужские слои, большой мощности, содержат фауну фораминифер *Cibicides lopianicus* Mjatl., *Elphidium carpaticum* Mjatl., характерную для отложений лопянецкой свиты в северных скибах Берегових Карпат.

**LOWER OLIGOCENE DEPOSITS IN THE REGION
BETWEEN THE UZH-LATORITSA-VECHA
RIVERS LITHOLOGICALLY
AND FAUNISTICALLY OUTLINED**

F. P. Temnyuk

Summary

The Carpathian folded region is composed of very variable complexes of sediments: facial changes in rocks are particularly distinctive when followed across the Carpathian ranges. In the Uzhok-Dukla Belt, the Lower Oligocene complex is represented by a lithological variety that differs distinctly from those on the northern slope of the Coastal Carpathians of the same age. The rocks in question, denominated as Uzhok layers, occur above a small packet of true menilite shales: they comprise a fauna of Mollusca belonging to the Lattorf layer, viz., *Cardium lukovichi* Ruchin, and *Meretrix incrassata* Sow. A horizon of striated limestone is traced in the roof of the Uzhok layers. The overlying heavy Luzhi layers contain a great number of foraminifers inherent in rocks of the Lopyanets suite in the northern skibs of the Coastal Carpathians, viz., *Cibicides lopianicus* Mjatl., *Elphidium carpaticum* Mjatl., and others.

ЗМІСТ

Ботаніка

В. Г. Колішук, К. А. Малиновський, Матеріали до характеристики фітоклімату високогір'я Українських Карпат	3
І. С. Амелін, Лучна рослинність деяких сіл Свалявського району Закарпатської області	23
В. М. Мельничук, Рід <i>Fissidens</i> бріофлори України	36

Зоологія

В. Ф. Палій, Еколого-фауністичні комплекси земляних блішок (Coleoptera, Chrysomelidae, Haliicinae) Українських Карпат і Прикарпаття	57
О. П. Кулаківська, Паразити риб верхів'я р. Пруту	70
В. І. Здун, До фауни молюсків Закарпаття	83
І. К. Загайкевич, Рідкісні та маловідомі види жуків-вусачів (Coleoptera, Cerambycidae) в УРСР	96
В. І. Абеленцев, М. П. Рудишин, До екології сірого хом'ячка на Україні	104
М. І. Черкашенко, Значення мишовидних гризунів в живленні сови вухатої	120

Палеонтологія

П. П. Балабай, До вивчення птераспід нижнього девону Поділля	124
Ф. П. Темнюк, Літологічна і фауністична характеристика нижньо-олігоценових відкладів межиріччя Уж—Латориця—Віча	134